

Tietoverkot ja jatkokoulutus

SEPPÖ PÖNTINEN

Yhä useammin käyntikorteista löytää postiosoitteen ja puhelinnumeron ohella email-tunnuksen, tuon mystisen kirjain- ja numeroyhdistelmän. Tämä ilmentää teknisen kehityksen myötä syntynyttä uutta viestintäkanavaa, sähköistä postia, joka hyödyntää tietokoneiden välille rakennettuja verkkoyhteyksiä. Kirjeeseen ja puhelimeen verrattuna sillä on sekä etuja että haittoja. Se voi olla nopeampi kuin kirje, eikä se vaadi henkilöitä samaan aikaan langan kumpaankin päähän kuten puhelin.

Puhelinkeskustelun välittömyyteen ei mailin avulla kuitenkaan pääse, eikä se jää samalla tavoin kiusallisesti pöydälle odottamaan vastausta kuten kirje, vaan kerran luettuna hautautuu helposti tietokoneen muistiin. Pahin puute toistaiseksi on kuitenkin järjestelmän heikko kattavuus. Kaikilla ei ole sähköpostiosoitetta, eivätkä kaikki seuraa mailejaan, vaikka osoite olisikin. Voidaan kuitenkin olettaa, että sähköpostista tulee myös tieteeseen yksi tutkijoiden välisen henkilökohtaisen viestinnän väline.

Tietoliikenneverkkojen varaan on rakennettu myös laajempia järjestelmiä, jotka sopivat kollektiivisempaan tiedonvälitykseen. Tällaisia ovat esimerkiksi postituslistat, ilmoitustaulut ja kokousjärjestelmät. Jos sähköposti voidaan rinnastaa tehtäviltään kahdenkeskisessä yhteydenotossa puhelimeen ja kirjeeseen, niin näiden järjestelmien rinnastuksia tieteessä voi hakea aikakausilehdistä ja seminaareista. Periaatteessa on mahdollista rakentaa monenkeskinen, nopea ja keskustelevalta tiedotuskanava, joka on riippumaton osanottajien välisistä etäisyyksistä eikä vaadi edes yhtäaikaista osallistumista. Seminaarikeskustelujen välittömyyteen ei kokousjärjestelmissä päästä, mutta aikakausilehtiin verrattuna niiden etuna on nopeus.

Seuraavassa esitellään hieman tiedotusjärjestelmää, joka on luotu ensisijaisesti sosiaalitieteiden valtakunnallisen jatkokoulutuksen tarpeisiin (Harmo—Pöntinen 1989), vaikka sitä voidaan käyttää tieteen sisäiseen tiedottamiseen laajemminkin. Vastaavanlaisia kehitelmiä ollaan rakentamassa useille muillekin tieteenalaryhmille Suomessa. Näiden hankkeiden lähtökohtina ovat olleet valtakunnallisten tutkijakoulutusohjelmien suunnittelu (ks. Korkeakoulujen yhteistyö tutkijakoulutuksessa 1988) ja siihen liittyvä korkeakoulujen välisen tiedotuksen tarve. Joillakin tieteenaloilla luotetaan perinteiseen kirjalliseen tiedotukseen opinto-oppaiden tai tiedotuslehtien muodossa, mutta useat kokeilevat myös sähköisen tiedonvälityksen mahdollisuuksia (ks. Harmo—Pöntinen 1989, 5—6).

Sosiaalitieteiden jatkokoulutuksen tiedotus

Valtakunnallinen jatkokoulutus tuntuu eri tieteenaloilla saavan erilaisia muotoja, jossain se keskittää yhden laitoksen vastuulle ja muodostetaan suhteellisen yhteneväksi koulutusohjelmaksi, kun taas esimerkiksi sosiaalitieteissä siitä näyttää syntyvän ennemminkin väljästi koordinoiva sateenvarjo-ohjelma. Se merkitsee ensi sijassa valtakunnallisten kurssien järjestämistä sekä lisääntyvää yhteistyötä korkeakoulujen välillä ohjaussuhteissa ja jatko-opiskelijoiden välisissä kontakteissa. Kukin laitos määrää ja vastaa omasta jatkokoulutuksestaan, mutta valtakunnallisesti järjestetään sellaisia kursseja, joihin yksittäisten laitosten resurssit riittävät vain satunnaisesti.

Kaikki (sosiaalitieteitä sisältävät) korkeakoulut kattava tiedotus on rakennettu toisaalta listapalvelii-

jan postituslistojen ja toisaalta NEWS- uutisjärjestelmän varaan. Lisäksi mukana on PortaCOM-kokousjärjestelmä, mutta sillä ei ole valtakunnallisesti merkitystä huonon kattavuutensa vuoksi. NEWS (RNEWS, RN) on ilmoitustaulu-järjestelmä, jossa vastaanottaja voi otsikoiden perusteella lukea seuraamista uutisryhmistä haluamansa viestit. Listapalvelija taas toimii siten, että sinne lähetetty viesti postitetaan mailina kaikille kyseisen listan tilaajille. Näistä kahdesta listapalvelija on Suomen korkeakoululaitoksessa kattavampi, mutta resurssien käytön kannalta se synnyttää turhaa moninkertaista tiedonsiirtoa, ja se myös ruuhkauttaa helposti vastaanottajien postilaatikon. NEWS siirtää viestin kuhunkin korkeakouluun vain kerran, minkä lisäksi se antaa mahdollisuuden valikoivaan seuraamiseen. Sen ongelmana jatkokoulutuksen tiedotuksen kannalta on uutisryhmien viestien rajallinen säilymisaika, jolloin suhteellisen pysyväksi tarkoitettu tieto häviää liian nopeasti.

Tietopalvelun eläväksi osaksi on rakennettu yhdyshenkilöverkosto; kullakin tiedotuksen piiriin kuuluvalla laitoksella on jonkun henkilön vastuulla tiedotuksen seuraaminen ja oman laitoksen tietojen välittäminen järjestelmään. Tiedotuksen organisaatio on periaatteessa pitkälti hajautettu; kukin laitos (tai sen yhdyshenkilö) hoitaa tietojen syöttämisen järjestelmään lukuunottamatta laitosesittelyjä, jotka vaativat lievää yhdenmukaistamista.

Tiedon levityksen osalta tavoitteena on se, että kukin jatko-opiskelija voi itse seurata tiedotusta suoraan NEWS-järjestelmästä. Suunnitelman sisältämät keskustelevat osat eivät ylipäättäen voi toteutua ilman suoraa osallistumista. Tämä edellyttää kuitenkin sekä teknistä varustusta että sen hallintaa. Jatko-opiskelijoilla tulisi olla käytettävissään sekä pääte että sen käyttöön tarvittavat taidot. Mikrojen yleistymisen myötä voidaan kyllä odottaa tiedotuksen suoran seuraamisen yleistyvän, mutta ilmeisesti pelkästään sen varaan ei voida laskea. Tämän vuoksi laitoksien velvollisuutena on harkintansa mukaan levittää tietoa myös paperilla ilmoitustauluilla ja jatko-opiskelijoille lähetettävillä kirjeillä. Järjestelmä takaa tiedon leviämisen laitoksille asti, mutta tavoitteena on suora yhteys jatko-opiskelijoiden ja tutkijoiden tasolle.

Tiedotuksen sisältö

Itse tiedotus on jaettu luonteensa ja sisältönsä mukaan eri osa-alueisiin, joita varten on muodostettu omat uutisryhmät. Laitosesittelyt (uutisryhmänä sfnet.tiede.yt.laitos NEWS-järjestelmässä) sisältä-

vät perustiedot laitoksista, jatko-opiskelijan kannalta painottuneina (osoitteet, erilaiset jatkokoulutuksen vastuuhenkilöt, lyhyt kuvaus jatkokoulutuksesta, professori- ja dosenttikunta sekä laitoksen tärkeimmät tutkimusalueet). Harkittavana on myös tietojen kerääminen itse jatko-opiskelijoista, mutta sen toteuttaminen vaatii vielä kypsyttelyä ja sopivien muotojen etsimistä.

Toisen alueen muodostaa tiedotus jatkokoulutuskursseista, seminaareista ja muista tiedeyhteisöä kiinnostavista tapahtumista. Tämä on jaettu kahteen uutisryhmään, joista ensimmäinen (sfnet.tiede.yt.kurssit) keskittyy nimenomaan jatko-opiskeluun liittyvään tiedotukseen ja toinen (sfnet.tiede.yt.info) taas toimii yleisenä ilmoituspalstana. Eriyttäminen on nähty tarpeelliseksi nimenomaan jatko-opiskelijoiden tarpeiden vuoksi. Syksyllä 1989 kaikki ilmoittelu tapahtui yhden ryhmän välityksellä, jolloin tilanne aika ajoin vaikutti informaatiotalvalta.

Kolmannen alueen muodostavat keskustelupalstat. Tällä hetkellä ne on jaettu kolmeen ryhmään, joista yksi on tarkoitettu yleiseksi keskustelufoorumiksi (sfnet.tiede.yt.yleis) ja kaksi muuta liittyvät menetelmiin (sfnet.tiede.yt.metodit ja sfnet.tiede.yt.kvalitut). Yleisellä keskustelukanavalla voidaan jatkokoulutukseen liittyen pohtia esimerkiksi erilaisten kurssien tarpeellisuutta, tai sen välityksellä voivat eri alojen jatko-opiskelijat tai tutkijat hakea yhteyksiä toisiinsa. Siellä voidaan myös käydä sisällöllisiä keskusteluja, mutta jos jokin aihepiiri osoittautuu "liian" eläväksi, se lienee syytä eriyttää omaksi uutisryhmäkseen.

Menetelmäryhmien luonteva tehtävä on tarjota asiantuntija-apua metodiongelmissa, mutta myös metodeja koskeva keskustelu on tavoitteena. Vastaavantyyppiset ryhmät esimerkiksi tilastollisiin ohjelmapaketteihin liittyen tuntuvat muualla toimivan hyvin, ja myös yt-menetelmäryhmistä kokemukset ovat myönteisiä, vaikka keskustelu vielä vuonna 1989 olikin suhteellisen vähäistä.

Yleisen keskustelukanavan ja menetelmäryhmien lisäksi voidaan perustaa uutisryhmiä myös sisällöllisin kriteerein. Jos riittävää harrastusta ilmenee, voidaan yleiseltä keskustelupalstalta eriyttää keskusteluryhmiä, jotka jatkavat omaa itsenäistä elämänsä jonkin teeman tai aihepiirin ympärillä. Jatko-opiskelijoiden kannalta tämä antaisi mahdollisuuden jatkuvaan monenkeskiseen kontaktiin oman alan tutkijoiden kanssa. Sosiologipäivien ja Sosiaalipolitiikan päivien työryhmät voisivat keskusteluryhminä hakea uusia toimintamuotoja, jatkaa siitä, mihin päivillä jäätin, tai valmistella seuraavia päiviä.

Ongelmia?

Järjestelmän syntyvaiheessa ongelmana on sen heikko kattavuus. Tilanne on samantapainen kuin jos meillä olisi postiosoitteet vain osaan tiedeyhteistöä. Vaikka suurimpaan osaan yliopistolaitoksia on saatu yhteydet, niin jatko-opiskelijoiden ja tutkijoiden tasolle ne ovat vielä heikot. Sellaisina ne myös säilyvät niin kauan kuin laitosten tekninen varustetaso ei salli joustavia pääteyhteyksiä eikä tutkijoilla ole hallussaan riittävää osaamista. Teknisessä mielessä heikoimmassa asemassa ovat korkeakoululaitoksen ulkopuoliset jatko-opiskelijat, koska yhteydenpito vaatii heiltä omia investointeja, joita tuskin tehdään yksinomaan tiedotuksen vuoksi.

On myös olemassa vastarintaa, joka kumpuaa niin henkilökohtaisista mieltymyksistä kuin yleisemmistä periaatteellisista näkemyksistäkin. Periaatteessa voidaan kysyä, onko mielekästä rakentaa vielä yksi tietokanava olemassa olevien rinnalle, eivätkö lehdet, kirjeet, puhelin ja tapaamiset muka riitä. Edellä on yritetty sanoa, että vaikka elektroninen tiedotusjärjestelmä ei voikaan korvata perinteisiä kanavia, niin sillä on joitakin etuja, joiden vuoksi sillekin löytyy oma taskunsa. Se on tiedotuskanavana nopeampi kuin aikakauslehdet ja samalla se avaa mahdollisuuden seminaarityyppiseen monenkeskiseen keskusteluun yksilöä vähemmän sitovalla tavalla kuin varsinainen seminaari.

Tiedotuksen toinen ongelma on sen määrä. Meillä kaikilla on omat tapamme seuloa kiinnostava aines esimerkiksi kirjeistä tai aikakauslehdistä. Valikoimme lehtiä niiden erikoistumisen mukaan, ja jos jossain lehdessä on liian harvoin relevantteja artikkeleita, niin sen seuraaminen lakkaa tai ainakin tulee satunnaisemmaksi.

Tietoliikenneverkon varaan rakennetussa tiedotuksessa on sama perusongelma. Jos yhteen uutisryhmään kerätään ilmoitukset kaikista sosiaaliteiteisiin liittyvistä seminaareista Suomessa, niin yksittäisen tutkijan kannalta suuri osa tästä tiedosta on "roskaa", kuten eräs tutkija tilannetta kommentoi. Lopputuloksena on helposti tiedotuksen seuraamisen lakkaaminen. Yksi ratkaisu tähän on tietenkin eriyttäminen aihepiirien mukaan, mutta sen kääntöpuolena on taas lokeroituminen. Toivottavasti siihen ei kovin pian tarvitse mennä. Joka tapauksessa yksi peruste NEWS-järjestelmän valintaan oli sen antama mahdollisuus valikoivaan seurantaan. Kaikkia viestejä ei ole pakko lukea, vaan karsintaa voi suorittaa otsikoiden perusteella.

Yksi ongelma, tai ehkä pikemminkin pelko, liittyy käytävän keskustelun tasoon. Niin kansain-

väliset kuin kansallisetkin listat ovat täynnä esimerkkejä turhanpäiväisestä keskustelusta. Vaikka se pyrittäisiin pitämään asialinjalla, niin puhtaan häiriköinnin lisäksi tuntuu aina syntyvän myös sellaista keskustelua, jonka osa kokee turhauttavaksi, kuten esimerkiksi keskustelun tarvetta ja tasoa koskeva keskustelu, joka tuntuu aina silloin tällöin toistuvan listalla kuin listalla.

Yt-listoilla käydyt keskustelut eivät ole olleet päätä huimaavia, mutta ei niitä limboilunakaan voi pitää. Niiden määrä on kuitenkin toistaiseksi ollut niin vähäinen, että sen pohjalta on vaikea vielä arvioida sosiaaliteiteilijöiden keskustelukyvyyn tasoa. Voisi kuitenkin ajatella, että meillä kysymys on sen verran pienenistä piireistä, että uutisryhmien koordinaattorit pystyvät pitämään jankutuksen ja häiriköinnin kohtuullisissa rajoissa.

Toisaalta koko ajan on olemassa järjestelmän rapautumisen vaara. Vaikka käyttäjien määrä onkin lisääntynyt, niin vielä ei ole tavoitettu kriittistä massaa (ks. Harjo 1988, 6), joka takaisi keskustelun jatkuvuuden. Puhtaan tiedotuspuolen jatkuvuus on taatumpi valtakunnallisen jatkokoulutuksen yleistyessä, mutta keskustelun osalta käytäntö saa näyttää, missä määrin siihen on todella tarvetta ja halua ja mille tasolle se asettuu.

Mahdollisuuksia?

Edellä hahmoteltu tiedotusjärjestelmä on rakennettu ensi sijassa sosiaaliteiteiden valtakunnallisen jatkokoulutuksen tarpeisiin, mutta se voi palvella alan tutkijoita myös yleisemmin. Sen perustehtävänä on tiedotus, ja tässä se toimii kirjeiden ja tieteellisten aikakauslehtien täydentäjänä. Laitosesittelyt ja jatkokoulutuskurssien ilmoitukset muodostavat jatko-opiskelijoille käyttökelpoisen tietopaketin. Tämän tiedotuksen hyöty lienee suoraan verrannollinen valtakunnallisten kurssien määrään ja kääntäen verrannollinen laitoskarsinoiden tiukkuuteen etsittäessä jatko-opintojen tosiasiallista ohjausta.

Kun mukaan tulee tietoja jatko-opiskelijoista ja heidän tutkimusaiheistaan, samaan aihepiiriin liittyvät tutkijat saavat helpommin yhteyden toisiinsa. Voidaan tietysti sanoa, että tutkijan tulee muutoinkin tuntea oman alansa ihmiset Suomen kokoisessa maassa, ja varmaan hän tunteeikin, kunhan on kolunut muutamat tieteellisten seurojen vuosikokoukset. Aloittelevalle tutkijalle soisi kuitenkin mielellään oikoteitä, varsinkin kun tiedeyhteistö on kasvanut, erikoistunut ja hajaantunut lukuisiin korkeakouluihin. Suureltakaan laitokselta ei löydä välttämättä

oman alan harrastajia, jolloin yhteydet muihin laitoiksiin voivat olla elintärkeitä.

Samaan asiaan liittyy tiedotusjärjestelmän antama monenkeskisen keskustelun mahdollisuus. Tulvaisuus näyttää, missä määrin tietoliikenneverkkojen varaan syntyy eläviä keskustelupiirejä. Periaatteessa voitaisiin kuitenkin liukua kohti "jatkuvia sosiologipäiviä", kuten Tapani Alkula kirjoituksessaan *Sosiologia*-lehteen totesi (Alkula 1988). Verkostelu ei tietenkään pysty korvaamaan seminaareja tai muita tilaisuuksia, joissa ihmisiä voi kohdata henkilökohtaisesti. Pikemminkin se olisi nähtävä uutena keinona luoda yhteyksiä, mahdollisuutena koota yhteen joukko ihmisiä ilman että ollaan tiukasti sidottuja aikaan ja paikkaan.

LÄHTEET

- Alkula Tapani: "Jatkuvat sosiologipäivät?". *Sosiologia* 25, 1988, 224—225.
- Harmo Timo: Tietokoneavusteinen viestintä Helsingin yliopiston Vax-ympäristössä, 1988 (moniste).
- Harmo Timo—Pöntinen Seppo: Hahmotelma sosiaalitieteiden alan valtakunnallisen jatkokoulutuksen tiedotuksen järjestämiseksi, 1989 (moniste).
- Korkeakoulujen yhteistyö tutkijakoulutuksessa, Seminaariraportti. Opetusministeriön työryhmien muistioita 1988: 35.